

YOM TOV ENCOUNTERS

פסח תשפ"ו
VOL. XIII ISSUE 5

Roshei Kollel: Rabbi Dovid Zucker, Rabbi Moshe Francis A Publication of Chicago Community Kollel | 773-262-9400 | General Editor: Rabbi Akiva Niehaus

DID YOU KNOW?

Rabbi Akiva Niehaus

Piskei Halacha from

Rav Chaim Kanievsky zt"l

Based on Divrei Siach (Pesach 5784)

Q: Do the lights in the house need to be turned off during *bedikas chametz*?

A: The *minhag* in Rav Chaim Kanievsky's house was to leave the lights on during *bedikas chametz*, and he said that this was the *minhag* by the Chazon Ish and his father, the Steipler Gaon. He explained that the house lights allow one to check better than using a candle alone.

Q: Is one allowed to use a flashlight for *bedikas chametz* instead of a candle?

A: Rav Chaim said that in extenuating circumstances, one may use a flashlight. In fact, the *seforim* which were checked specifically for Pesach use were not checked with a candle, but with the electric lights or sunlight. Further, one may be lenient to use a flashlight when checking corners and tight spots where it's difficult to use a candle.

Q: Is there an obligation to check *seforim* which one plans to use on Pesach to ensure they are free of *chametz*?

A: One who is careful the entire year – from the day the *seforim* were purchased – to ensure that the *seforim* remained *chametz*-free, need not check them before Pesach. However, Rav Chaim personally was extra stringent that even though he was super careful with the above the entire year, he still made sure to only use *seforim* on Pesach which were specially checked or dedicated for Pesach use.

(continued on page 5)

Guided Growth: Yetzias Mitzrayim Until Today

Rabbi Daniel Yarmush

Too Dangerous for a Malach

We say in the *Haggadah* that Hashem Himself carried out *makkas bechoros*. "I Myself – not a *malach*, I Myself – not a *saraph*, I Myself – not a messenger." The Arizal explains that the *tumah* of Mitzrayim was so powerful that even an angel who would enter the land would be vulnerable to its influence. Therefore, Hashem "Himself" came to smite this awesome evil while protecting His children from harm.

Rav Yankel Galinsky zt"l gleans a profound lesson from this. Even when the decadence of the street is at its ultimate unimaginable low, when a Yid can feel engulfed r"l in its flames, we must never lose hope. Hashem himself will enter the oceans of impurity and extract His child from the waves.

But there is one caveat: "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" – You, Klal Yisroel, may not leave the doors of your homes until morning." Klal Yisroel in Mitzrayim transformed their homes into somewhat of a Bais Hamikdash. The blood of the *korban* went on their doorpost and lintels, sanctifying the home. Today, too, when we are assaulted by the barrage of impurity in the street, let us fortify our homes. When we fulfill our duty of sanctifying our domain, we can be rest assured that Hashem will fulfill the rest of the promise: "ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף" – and He will not allow the destruction to come into your homes to do damage." By protecting and insulating our homes, we can keep the harm outside, in the streets.

Hashem in the Land of Mitzrayim

Many *meforshim* explain the reason for the extreme haste in leaving Mitzrayim by pointing to the spiritual danger of staying there. There was a risk that Klal Yisroel would fall into a level of *tumah* from which it would be impossible to escape. The *Leshem (Niglas, Bo)* finds this approach unfathomable. Now?! When there was such *שכינה גלוי*, open revelation of Hashem's Presence?! When the idols of Egypt were rotting, melting and crumbling!?! When even the dogs wouldn't dare bark at a Yid because of the astounding destruction of all that was evil?! How could we say that Klal Yisroel would fall so low at such a lofty time?

Therefore, the *Leshem* writes the exact opposite. The extent to which Hashem's Presence was revealed right there in the land of Mitzrayim, the epitome of evil, threatened to eradicate all evil in its entirety. Had Klal Yisroel remained another moment, the concept of "free will" would no longer exist. It would simply vanish along with all the powers of bad that reigned with such awesome force until the moment before *chatzos*. This is the deeper meaning of the *pasuk*: "ותחזק"

(continued on page 11)

יש לעיין

ברכה אחרונה על כוס ראשון של ד' כוסות ועל אכילת כרפס

ראש הכולל הרה"ג ר' דוד צוקער שליט"א

קודם הסעודה [לדעת הסוברים דברכה על כוס הבדלה פוטרת את היין שבתוך הסעודה], נמצא דברכה אחרונה שמברך קודם נטילת ידים היא קרובה לברכה לבטלה, דהרי עומד הוא לברך עוד ברכה אחרונה, דהיינו בהמ"ז, שיפטר יין של הבדלה שכבר שתה, ואין להתיר ברכה שאינה צריכה כזה אפי' כדי להסתלק מן הספק. ולא דמי למכויין מתחילה שלא להוציא יין שבתוך הסעודה בברכת בורא פרי הגפן של הבדלה, אף דגם בזה גורם ברכה שאינה צריכה, מ"מ קרוב לברכה לבטלה אינה, דהרי בשעה שמברך ברכה אחרונה על היין של הבדלה כבר אין לו ברכה אחרונה אחרת שיפטרנה, דהרי בהמ"ז לא תפטרנה דאין שתיית יין זה מקושר לסעודה, וממילא לא הוה קרובה לברכה לבטלה.

ולפ"ז בענינו נמי, מי ששכח ואכל כזית מן הכרפס אסור לברך ברכה אחרונה על הכרפס, שהיא ברכה שאינה צריכה הקרובה לברכה לבטלה, מכיון שיברך אח"כ בהמ"ז שלדעת כמה פוסקים היתה פוטרת את הכרפס. ובכח"כ אין מתירין ברכה שאינה צריכה אע"פ שעושה כן כדי לצאת ידי דעת כל הפוסקים. והנה מטעם זה נמי י"ל שאין לברך ברכה אחרונה לאחר שתיית כוס ראשון של ד' כוסות, דיש לחוש לברכה שאינה צריכה הקרובה לברכה לבטלה, כיון דהרבה פוסקים ס"ל דבהמ"ז מהני לכוס ראשון אף לאחר שיעור כדי עיכול, וכמו שכתבנו לעיל.

ונראה ראייה ליסוד זה מהא דאיתא בשלה"ק להתיר לגרום ברכה שאינה צריכה בשבת כדי להשלים מאה ברכות, ומטעם זה התיר לאכול פרי שרגיל לאכול בסוף הסעודה קודם בהמ"ז, לאוכלו אחר בהמ"ז כדי לברך עליו בתחילה ובסוף. [משא"כ אם היה אוכלו בתוך הסעודה לא היה מברך עליו רק בתחילה, ונמצא שהוא גורם ברכה שאינה צריכה]. והנה התב"ש הקשי' למה לא התיר השלה"ק לאכול כמה אגוזים ולכוין שברכתו לא יעלה רק לאגוז ראשון ואח"כ יברך על השני ג"כ בדעת שלא יעלה הברכה רק עליו... ובדרך זה יתוסף עליו כמה ברכות להשלים מנין מאה ברכות. והוכיח מזה דלא מהני מחשבתו למנוע חלות הברכה על אגוזים אחרים שבדעתו לאכול, וע"כ חלה הברכה על כולם [שלא כדעת הפרי"ח] עכ"ל.

ולכאורה אכתי קשה דהרי יכול להרבות ברכתיו ע"י שיאכל כותים הרבה ויברך ברכה אחרונה לאחר כל כזית וכזית: אמנם עפ"י הני"ל אי"ש דמעולם לא התיר השלה"ק לברך ברכה שאינה צריכה כזה שהיא קרובה לברכה לבטלה, דהרי בכח"כ כיון שלבסוף יברך עוד הפעם ברכה אחרונה שבכחה לפטור גם אכילה זו הראשונה, אי"כ כשמברך עליה עכשיו ברכה אחרונה הוה קרובה לברכה לבטלה, ולא התיר השלה"ק רק ברכה שאינה צריכה קרובה לברכה לבטלה, כגון להמתין באכילת הפרי עד לאחר בהמ"ז.

והנה עפ"י דבריו יש ליישב עוד קושיא. דהנה מבואר בשו"ע (או"ח סי' תכ"ב ס"א) דמי שלא הזכיר יעלה ויבא בשמ"ע של ר"ח בשחרית או במנחה מחזירין אותו. ואם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה. והוא מגמ' ברכות (דף כ"ט ב'). ולכאורה קשי' לפי דעת רבינו יהוד' בתוס' (ברכות דף כ"ו ב' בד"ה טעה) במי ששכח לומר יעלה ויבא בתפילת מנחה של ר"ח ולא נזכר עד מוצאי ר"ח לאחר שכבר עבר ר"ח, דכיון דכבר יצא ידי עיקר חיוב תפילה אלא דחסר ליה תפילה של ר"ח, ולכן ס"ל דבכח"כ לא יתפלל רק תפילת תשלומין בלילה, דהרי כבר התפלל תפילת המנחה מבעוד יום, ולא חסר לו תפילת ר"ח, וזה לא ירויח בתפילת תשלומין בלילה, דהרי לא יזכיר עוד תפילת ר"ח בלילה. והנה לפי שיטה זו נמצא דתפילה ראשונה שהתפלל בלי הזכרת ר"ח לא היתה לבטלה אלא ברכה שאינה צריכה היתה. ולכאורה צ"ע לפ"ז, דאי"כ במי שנזכר ששכח יעלה ויבא קודם שהשלים תפלתו למה חוזר לרצה, דבזה נמצא דברכותיו מברכת רצה ואילך שכבר בירך בראשונה לבטלה הן. ולכאורה היה עדיף להשלים התפילה ושוב יברך עוד הפעם תפילת שמ"ע עם הזכרת ר"ח. דבזה נמצא דאין שום ברכה לבטלה, רק תפילה ראשונה שהתפלל היתה שלא לצורך, אבל הלא מותר לברך ברכה שאינה צריכה כדי לינצל מחשש איסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה, וכי"ש שיהא מותר לברך ברכה שא"כ כדי לינצל מודאי ברכה לבטלה?

אמנם לפי דבריו מיושבת, דאם יעשה כן נמצא דתפילה הראשונה שהתפלל תהא קרובה לבטלה, דהרי יתפלל עוד הפעם עם הזכרת ראש חדש, והיתה פוטרת בזה כל חיובו, ואין עושין לכתחילה ברכה שא"כ כזה אפי' כדי לינצל מברכה לבטלה.

באוי"ח (סי' תע"ג ס"ו) איתא נוטל ידי לצורך טבול ראשון... ויקח מהכרפס פחות מכזית... [שאם יאכל כזית יש ספק בברכה אחרונה, דלפי השיטות שברכת כרפס פוטרת המרור אינו חייב בברכה אחרונה]. אבל לפי השיטות שנפטר המרור בברכת המוציא, חייב בברכה אחרונה על הכרפת]. ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו עכ"ל. ובמ"ב שם (ס"ק נ"ה) כ' וז"ל, ויכון לפטר בברכה זו גם המרור שיאכל אח"כ עכ"ל. ובס"ק נ"ו כ' וז"ל, ואינו מברך אחריו אפי' אם אכל כזית, לפי שברכה ראשונה קאי גם על המרור וכנ"ל, וע"כ ברהמ"ז שפטר את המרור שאוכל בתוך הסעודה קאי גם על הכרפס שאכל מקדם עכ"ל. ובבה"ל שם הביא בשם הגר"א שחולק ע"ז וס"ל דברכת בפה"א של הכרפס אינה פוטרת אכילת המרור משום שהפסיק באמירת הלל והגדה. [וע"כ צ"ל דפטורא דמרור מברכה הוא משום דהוי כדברים הבאים בתוך הסעודה דנפטר בברכת המוציא]. ולפ"ז חייב לברך ברכה אחרונה אחר אכילת כרפס אם אכל כזית כרפס. ומסיק הבה"ל לדינא דלא כגר"א, אלא בכל אופן אינו מברך ברכה אחרונה על הכרפס אפי' אם אכל ממנו כזית, יעו"ש. ויש לעיין האם עדיף בכח"כ שטעה ואכל כזית מן הכרפס, לברך ברכה אחרונה על הכרפס [לצאת ידי שיטת הגר"א] ולחזור ולאכול עוד הפעם קודם הסעודה פחות מכזית מפרי האדמה ויברך ברכת בורא פרי האדמה ויכוון לפטור את המרור, ובהו יצא כל השיטות. ונראה דלא יעשה כן דגורם בזה ברכה שאינה צריכה [ברכת בורא נפשות על אכילת הכרפס]. ואע"כ דעושה כן כדי שלא יחסר חיוב ברכה אחרונה על אכילת הכרפס [לפי דעת הגר"א], מ"מ נראה שאין לעשות כן, וכמו שיתבאר.

והנה עוד יש לדון בענין ברכה אחרונה על כוס ראשון של ד' כוסות. דהנה הדין הוא שאין מברכין ברכה אחרונה אחר כוס ראשון, כמבואר באוי"ח (סי' תע"ג ס"ב), וסומכין על מה שיברך ברכת המזון לבסוף, כמו שסומכין על בהמ"ז בקידוש של שאר שבתות השנה. והטעם משום דכיון דאין קידוש אלא במקום סעודה הרי שתיה זו מקושרת עם הסעודה ונפטרת בברכת המזון של הסעודה. אמנם כבר העירו בזה, דזבמנינו שנהגין להאריך במצות סיפור יציאת מצרים בשעת אמירת הגדה קודם הסעודה, נמצא דכבר עבר זמן שיעור עיכול, והיאך יוצאים חיוב ברכה אחרונה בבהמ"ז? ויש שהנהיגו מחמת זה לברך ברכה אחרונה לאחר שתיית כוס ראשון. וכן איתא במהר"ח או"ז (סי' ר"יג) דכה"ג שעובר הזמן של שיעור עיכול מן הדין שיברך ברכת על הגפן תיכף לאחר שתיית כוס ראשון, יעו"ש. וכן הורה להלכה מרן הגרישי"א זצ"ל.

אמנם אין כן מנהג רוב העולם. והפוסקים מאריכין ליישב מנהגם. [עיקר יסודם הוא דשיעור עיכול הוא מטעם הפסק והיסח הדעת, וכל שלכא היסח הדעת מצי לברך אפי' לאחר שעבר זמן שיעור עיכול. והחולקין ס"ל דשיעור עיכול אין לו שייכות להיסח הדעת, יעויין בדבריהן]. וצ"ע אם מוטב לברך ברכת אחרונה כדי לצאת מידי הספק, ולכאורה אין בזה חשש ברכה שאינה צריכה כיון שעושה כן כדי להוציא את עצמו מידי חשש ביטול מצות ברכה אחרונה. אמנם נראה שאין לעשות כן, וכמו שיתבאר.

הנה בשו"ע או"ח (סי' קע"ד ס"ד) איתא, דהמבדיל על השלחן פוטר היין שבתוך המזון. וי"א שאין ברכת יין הבדלה פוטר אלא אי"כ נטל ידי קודם הבדלה. הלכך המבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין (וע"ל סי' רצ"ט סעיף ד') שבתוך הסעודה [מ"ב: ואז יברך ברכה אחרונה על כוס הבדלה קודם הסעודה]. ובדיעבד שלא כיוון כך, פוטר יין שבתוך הסעודה דספק ברכות להקל עכ"ל. והנה בעלמא השותה יין קודם הסעודה אסור לו לכוין שלא להוציא היין שבתוך הסעודה דגורם ברכה שאינה צריכה, אבל כאן מותר כדי לצאת מידי ספק ברכה אחרונה על היין שלפני הסעודה וספק ברכה ראשונה על היין שבתוך הסעודה. והעיר ידידי הרב ר' ישראל לאנגער שליט"א אי"כ אפי' אם לא נתכוין שלא להוציא אמאי לא יוכל לברך ברכה אחרונה ואז בודאי יצטרך לברך ברכה ראשונה בתוך הסעודה? וכבר העיר בזה בס' משנה הלכה.

ונראה לומר, דלברך ברכה אחרונה על יין הבדלה גרע יותר מסתם ברכה שאינה צריכה, דהיא קרובה להיות ברכה לבטלה, דכיון שבדעתו לשנות עוד יין בתוך הסעודה ולברך אח"כ בהמ"ז, והבהמ"ז היתה פוטרת גם כוס יין של הבדלה ששתה

נכתב ע"י הראשי כולל שליט"א

כל המרבה לספר ביצי"מ הרי זה משובח – עד איזה זמן ירבה לספר

ראש הכולל הרה"ג ר' משה פראנצ'יס שליט"א

בגמ' פסחים (קכ:) אמרינן, ראבי"ע אומר, נאמר כאן "בלילה הזה", ונאמר להלן "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", מה להלן עד חצות, אף כאן עד חצות. אמר ליה ר"ע, והלא כבר נאמר "בחפזון" עד שעת חפזון [פרש"י, היינו עד בקר] וכו', אמר רבא אכל מצה בזמן הזה [היינו בזמן דליכא פסח] אחר חצות, לראבי"ע לא יצא ידי חובתו וכו', דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי, עכ"ל הגמ'.

הרי דנחלקו ר"ע וראבי"ע בענין סוף זמן אכילת קרבן פסח ובסוף זמן אכילת מצה, אי הוי עד חצות, או עד עלות השחר. וממילא נראה שגם בענין סוף זמן מצות סיפור יצי"מ נחלקו, דהא בענין מצות סיפור יצי"מ אמרינן בהגדה של פסח וז"ל, יכול מראש חדש, ת"ל "ביום ההוא", אי "ביום ההוא" יכול מבעוד יום, ת"ל "בעבור זה", בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרורים מונחים לפניך, עכ"ל. וכיון דזמן מצות סיפור יצי"מ תלוי בזמן מצות מצה, כמו שמצות מצה אינו אלא עד חצות לדעת ראבי"ע, הוא הדין מצות סיפור יצי"מ.

ולפי זה צ"ע מהא דאיתא בהגדה, דראבי"ע ה' מהחכמים שהיו מסובין בבני ברק ומספרים ביצי"מ כל אותו הלילה, שהרי לדעתו המצוה היא רק עד חצות, ואם כן קשה אמאי ה' מספר כל הלילה. ועל דרך זה הקשה הנצי"ב (בפירושו להגש"פ) גם מהא דשאר החכמים היו מספרים עד זמן קר"ש של שחרית, דהיינו עד זמן 'משכיר', שהרי אף לדעתם זמן מצות סיפור יצי"מ אינו אלא עד סוף הלילה.

והגר"י קנייבסקי (קה"י, ברכות סי' ד') כתב ליישב הקושיא וז"ל, שזה תקנת חכמים מיוחדת, דכשחל עליו המצוה דסיפור יצי"מ אז היא מרבה בזה ככל האפשר, ואפילו לאחר זמן חיובו. דעצם הדבר שמרבה בעניני יצי"מ הוא מצוה דרבנן מחודשת, דבזמן שיחול עליו דין סיפור, ימשך בזה ככל האפשר, ואפילו לאחר זמן [המצוה מדאורייתא], כי סיפור זה מביא לידי יראת ה' ואהבתו. ואינו מוכרח כלל שחז"ל הגבילו שבח זה דלהרבות ביצי"מ כהגדר של המצוה דסיפור מדאורייתא, שהוא לראבי"ע עד חצות בלבד, ועפ"ז ניחא בפשיטות הא דגם ראבי"ע עסק ביצי"מ כל הלילה, עכ"ל הקה"י.

הרי שכתב הגר"י קנייבסקי לחדש, שכונת חז"ל בהא דאמרו דכל המרבה לספר ביצי"מ הרי זה משובח, היינו לומר שיש תקנה מדרבנן להמשיך לספר ביצי"מ אף לאחר שעבר זמן המצוה של סיפור יציאת מצרים מדאורייתא, ושכונת בעל ההגדה בהא דהביא את המעשה של התנאים שהיו יושבים בבני ברק עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, היינו להביא ראיה לדין זה, שהיו מספרים אף לאחר שעבר זמן המצוה מדאורייתא, ומפני שקיימו בזה דין חדש של 'מרבה לספר' שהוא מצוה מדרבנן.

אמנם, לא מצינו חבר לדברי הקה"י בזה שיש מצוה מדרבנן חדש של 'מרבה לספר', ולדעת שאר האחרונים אין כאן שום תקנה דרבנן, ואין כאן אלא המצוה דאורייתא של סיפור יציאת מצרים. וממילא הדרא קושיין לדוכתיה, אמאי היו החכמים יושבים ומספרים ביצי"מ אף לאחר שכבר עבר זמן המצוה.

והנה, בשלחן ערוך סי' תע"ז פסק המחבר שיש לזוהר לאכול ה'אפיקומין' לפני חצות. ועל זה הוסיף המשני"ב (שם סק"ו) וז"ל, וכ"ש כזית הראשון שמברכין עליו 'על אכילת מצה' שצריך לזוהר מאד שלא לאחרו עד חצות. ובדיעבד אם אחר מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו, וע"כ יאכלנו ולא יברך עליו 'על אכילת מצה'. וגם מרור, אף שהוא מדרבנן יזוהר לאכלו קודם חצות, ואם אחר יאכלנו בלא ברכה. ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות [ר"ל שנתאחר ולא התחיל באמירת ההגדה עד סמוך לחצות], יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל, וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות, ואח"כ יאמר הגדה ואח"כ יסעוד סעודתו, עכ"ל המ"ב.

והגר"י גנחובסקי, (אגן הסהר ח"א הערה 629) דייק מלשון המ"ב שרק לגבי הברכות של מצה ומרור יש להחמיר אחר חצות שלא לאמרם כדי לחוש לשיטת ראבי"ע, אבל ברכת 'אשר גאלנו' שאומרים בסוף 'מגיד', ס"ל להמ"ב שיש לאמרו אף לאחר חצות. ופירש הגר"א גנחובסקי דס"ל להמ"ב שאף לדעת ראבי"ע, גם מה

ושמספר לאחר חצות הוי בכלל קיום מצות סיפור יצי"מ. ועל דרך זה איתא בהגש"פ 'ביאורים מדברי מרן הגריש"א זצ"ל' (עמ' מ"ז) ובספר 'הערות' עמ"ס פסחים (קכ:), אלא דהוסיף הגריש"א דע"כ"פ בעינן שיתחיל הסיפור בזמן המצוה, לפני חצות. וכדברי הגריש"א, כן הובא בספר קובץ הלכות פסקי הגר"ש קמנצקי (פסח, מגיד, הערה ד').

ויש לחקור ביסוד הדבר. איכא לפרש שכוונתם כמש"כ הערוך השולחן (סי' ק"י סע' ה') גבי סוף זמן תפילה, דלא בעינן אלא שיתחיל תפילתו בזמן, אבל כיון שהתחיל יכול להמשיך בתפילתו גם לאחר זמן התפילה. וס"ל שכן הוא בכל המצוות התלויות בזמן, דלא בעינן אלא שהתחלת המצוה יהיה בזמן. אמנם, דברי הערה"ש הנ"ל באמת מיוחדים, ויש מקום לפרש דברי הגריש"א והגר"ש קמנצקי באופן אחר, וכמש"כ הג"ר משה מרדכי קרפ (משמרת ליל שימורים, סי' ל"ה). דע"ש שגם הוא כתב דבעינן רק שהתחלת הסיפור יהיה בזמן ישמחה ומרור מונחים לפניך, וביאר שענין זה מיוחד למצות סיפור יצי"מ. ותוכן דבריו הוא, דכיון דחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה ממצרים, ממילא צורת הסיפור צריך להיות "שתהא הנפש מודה ומשבחת ומספרת מעצמה ללא גבול, 'עד שתטפנו שינה', כדרך מי שנעשה לו נס היום, שמרוב התלהבותו הרי הוא מתחיל לספר ואינו גומר בספור הנס שנעשה עמו". ובמקום אחר (הלכות חג בחג, פסח עמ' תל"ד) הזכיר את דבריו הנ"ל, והוסיף לברר שכל זה הוא מדאורייתא. וז"ל, והארכנו בזה במשמרת ליל שמורים וכו', ושור"ר כן וכו' לרבינו הקה"י, אך שם כתב דהוא מדרבנן וכו', ולמשנית"א אף יש בו קיום דאורייתא, עכ"ל.

וגם האדמו"ר מנובומינסק הגר"י פרלוב כתב בפירושו להגש"פ (עדת יעקב עמ' רל"א), שיסוד מצות סיפור יצי"מ הוא מה דחייבין לראות את עצמנו כאילו יצאנו עתה ממצרים, ולכן ראוי לספר אף לאחר חצות הלילה, ואף לאחר עלות השחר, והא דדרשינן בזמן המצוה היא 'בזמן שמחה ומרור מונחים לפניך' אין זה אלא זמן התחלת המצוה.

אלא שנתקשה הגר"י פרלוב מהא דאיתא במכילתא וז"ל, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות וגו', עכ"ל המדרש. ואי נימא דאף לדעת הסוברים שזמן שאר מצוות הלילה היינו רק עד חצות, מ"מ לגבי מצות סיפור יצי"מ לא בעינן אלא שיהא התחלת הסיפור קודם חצות, א"כ אמאי קאמר המכילתא שיש לעסוק בהלכות הפסח רק עד חצות. ולכאורה הוא קושיא עצומה.

וכתב הגר"י פרלוב ליישב וז"ל, דהמכילתא הנ"ל קאי בהעסק בהלכות הפסח, דבאמת גם זה נכלל בהמצוה וכו', וא"כ לענין הלכות הפסח הוא דאמר ר' אליעזר במכילתא דאינו אלא עד חצות, וכן מסתבר כיון דזמן הפסח הוא עד חצות [לשיטתו של ר"א], אבל סיפור הנסים והנפלאות מצותה נמשכת גם לאחר"כ, וכמעשה דר' אליעזר וחכמים בהגדה. ולדברינו מובן היטב, עכ"ל.

ונראה שיש לפרש סברה זו ע"פ מש"כ הג"ר מרדכי גרוס בספר נאות מרדכי (ע' קנ"ד) וז"ל, שמצוות הלילה וכו' אף הן בכלל סיפור יצי"מ וכו', והיינו כשם שמקיים מצות הסיפור בדיבור ובסיפור, כך גם מקיים המצוה על ידי המעשים שעושה שמראה בהם היציאה לחירות, עכ"ל.

דנראה שכונת הגר"י פרלוב לומר על דרך זה, דהא דהעסק בהלכות הפסח הוי חלק מסיפור יצי"מ היינו משום שהעסק בהלכות של פסח מצה ומרור הוי חלק מקיום המצוות הללו, וממילא כשם שעשיית מצוות הלילה הוה בכלל סיפור יצי"מ, גם העסק והדיבור ב'הלכות הפסח' הוי בכלל סיפור יצי"מ. ומהאי טעמא רק בזמן עשיית המצוות גם העסק בהלכותיהם הוי חלק מסיפור יצי"מ.

ובהא דחדש הגר"מ גרוס שעשיית מצוות הלילה הוי בכלל מצות סיפור יציאת מצרים, יש להעיר דלפי זה נראה דצריך לכוון גם למצות 'סיפור' בשעת עשיית המצוות.

LESSONS OF PESACH:

Hashgacha Pratis, Emunah & Geulah

Rabbi Chaim Tzvi Weg

Hashgacha Pratis

Harav Shalom Feivish of Birzan shares a powerful reflection from a Shabbos *seudah* with the Sar Shalom of Belz on Shabbos Shira. In the middle of the *zemiros*, the Sar Shalom suddenly stopped and declared: “Every Jew must ensure that their children can say ‘Elokei Avi,’ that they can refer to Hashem as the G-d of their father.” This profound statement teaches us that every Jew should strive to cultivate such a personal and intimate relationship with Hashem that when their children think of Hashem, they think of Him not merely as the G-d of the Jewish people, but as the G-d of their father — someone they’ve seen their father connect to and rely on in their own life.

Rabbi Yaakov Nissin elaborates on this concept, emphasizing that this is not just a theoretical or theological idea, but a practical and personal obligation. Every Jew must ensure that he has a tangible relationship with Hashem, one that is so real and evident that their children can say, “Elokei Avi — He is the God of my father.” The night of the *seder*, the pinnacle of Pesach, is the ideal time to impart this message, as we recount the miracles of *yetzias Mitzrayim* and demonstrate to our families that Hashem is “Elokei Avi.”

Additionally, Harav Matisyahu Salomon *zt”l* (in *Haggadah Shel Pesach Matnas Chaim, Maamar 1*) expounds on the theme of *hashgacha pratis* as it manifests through the miracles of *yetzias Mitzrayim*. Drawing from the *Ramban* at the end of *Parshas Bo*, Harav Matisyahu explains that the central purpose of creation is for humanity to express thanks to Hashem. The miracles in *Mitzrayim*, the ten *makkos*, and the splitting of the Yam Suf were not only for the benefit of that generation, but for all generations to come, in order to teach us that there is nothing in the world that exists without Hashem, and that He is continually recreating the world at every moment. Through this understanding, we can come to thank Him for everything He has done for us, fulfilling the true purpose of creation: to recognize Him, acknowledge His presence, and say, “We are Your creations.”

This is why so many mitzvos are *zecher l’yetzias mitzrayim*, as it is the foundation of our *emunah* and serves as the cornerstone of *Yiddishkeit* for generations. The miracles of *yetzias Mitzrayim* are not isolated events but the bedrock of our *emunah* and our connection to Hashem. The night of the *seder* and the days of

Pesach offer a unique opportunity to strengthen our *emunah* and deepen our understanding of *hashgacha pratis*. Let’s not miss this precious moment — not just for ourselves but for our families and children, so that they too can experience and internalize this deep connection.

Rabbi Yehuda Zev Klein shares a remarkable story that exemplifies the power of *hashgacha pratis*: Jonathan, a young boy in England, grew up in a home that was Jewish but not very religiously observant. As he approached his 13th birthday, he came to his father and asked, “Dad, can I have a Bar Mitzvah?” His father, not fully understanding what this entailed, assumed that Jonathan just wanted a big party with his friends. But Jonathan had something more profound in mind — he wanted to put on *tefillin*, *lein* from the Torah, and become a fully engaged religious Jew. They contacted the local Rav, and Jonathan began to study for his Bar Mitzvah.

One day, after their lesson, the Rav asked Jonathan, “Why do you really want to have a Bar Mitzvah?” Jonathan, who was wise beyond his years, responded, “Rabbi, I have a sister, and like all good siblings, I love her very much. But my lifelong dream has always been to have a brother. A few years ago, I made a deal with G-d. I said, ‘G-d, if You give me a little brother, I’ll be Yours for life. I’ll go to synagogue, I’ll follow all the commandments, I promise, just please give me a brother.’”

Jonathan continued, “But then I started to wonder, how will I know that my brother is from G-d? So, I added a condition — my baby brother has to be born on my birthday. Then I will commit to a religious life.” The Rav, astonished, asked, “So what happened?” Jonathan smiled, “Well, a year later, my mother gave birth to a baby boy, just five days before my birthday. I thought to myself, ‘That’s close enough, G-d. I’m in.’”

The Rav was astounded! Here was an 11-year-old making deals with Hashem, and it didn’t even come true, and he was still with the program! The next time they learned together, the Rav, still amazed, told the *bar mitzvah* boy, “Jonathan, you won’t believe this, but I checked the calendar, and your baby brother was actually born on your Hebrew birthday!”

This story of *hashgacha pratis* illustrates how deeply Jonathan believed that Hashem was involved in his life, guiding him and making things happen in such a personal way. Jonathan went on to become Rabbi Jonathan Rietti, a renowned speaker and teacher, and his life serves as a powerful testament to the idea that

our relationship with Hashem is deeply personal and guided by *hashgacha pratis*.

Emunah: Just Wait and See

A profound lesson can be extracted from the discrepancy between the *pesukim* concerning the four sons. The Torah’s portrayal of the *Chacham*, the *Tam*, and the *Rasha* offers significant lessons concerning the necessity of patience, and the ultimate reward that stem our dedicated efforts.

The *pasuk* for the *Chacham*’s question in *Devarim* (6:20) says as follows: “*Ki yish’alcha bincha machar leimor* — When your son asks you tomorrow, saying...” At first glance, the word *machar*, meaning “tomorrow,” seems puzzling. The Yidden had just witnessed the miracles of *yetzias Mitzrayim*, so why would a son ask about an event that occurred the day before? *Rashi* explains that *machar* doesn’t necessarily mean the literal next day, but can refer to a time after some period of waiting.

However, in the *pasuk* regarding the *Tam* in *Shemos* (13:14), *Rashi* adds more explanation: “*Yeish machar shehu achshav, v’yeish machar shehu l’achar zman* — There is a ‘*machar*’ that is now, and there is a ‘*machar*’ that is after time.” Why this extra elaboration? *Rashi*’s insight shows that the *Tam* understands time in a more limited way. There’s a “tomorrow” that could be immediate, and a “tomorrow” that could stretch beyond the present, over a longer period.

Now, in the case of the *Rasha* in *Shemos* (12:26), the term *machar* is notably absent. This lack of the word suggests a critical character trait of the *Rasha*: he lives in the present, demanding immediate gratification. If it’s not happening now, he’s not interested.

Rabbi Berel Wein *zt”l* explains this discrepancy as follows: The *Chacham* understands that achieving meaningful results takes time. He’s willing to forgo immediate pleasures because he recognizes that true success requires patience and long-term effort. This idea is captured by *Rashi*’s words, “*Yeish machar shehu l’achar zman*” — the *Chacham*’s “tomorrow” is a distant one. He’s aware that the results of his dedication may not come quickly, and sometimes, they may even take place after his own lifetime.

The *Tam*, on the other hand, grasps the concept of time but has a more balanced approach. He recognizes that there is both an immediate and a long-term reward. Still, there

“

The Chacham understands that achieving meaningful results takes time. He's willing to forgo immediate pleasures because he recognizes that true success requires patience and long-term effort

are things he is not willing to wait for, reflecting a desire for fulfillment in the near future as well as an understanding that some things take longer.

The *Rasha*, however, dismisses the future altogether. If the reward isn't immediate, he loses interest. This attitude resonates deeply in our modern, fast-paced world where instant gratification has become the norm. The microwave dinner culture prevails, where people expect everything to happen now.

Yet, the true *Chacham* understands that life's most significant rewards often take time, requiring *emunah* and *bitachon* in Hashem. We must make the effort (*hishtadlus*) and then trust that Hashem will bring about the results, even if they aren't immediately visible.

R' Daniel Agalar shared a poignant story that embodies this lesson perfectly. It is the story of Rabbi Avrohom Abba Freedman, one of the great *mechanchim* of his generation. When he arrived in Detroit in 1944, the Jewish community there was small, with fewer than one hundred *shomer* Shabbos families. Through decades of *mesirus nefesh*, Rabbi Freedman transformed a spiritual desert into a flourishing Torah community.

One day, Rabbi Freedman received a call from a mother in Ohio, whose son was a troubled juvenile delinquent – expelled from school, in trouble with the law, and practically unmanageable. She was secular, and in desperation, she asked Rabbi Freedman to take her son in. Rabbi Freedman did not hesitate. He brought the boy to Detroit, where he boarded in the *yeshiva*. The boy didn't fit in easily, and there were struggles, but slowly, there were signs of progress.

Eventually, the boy went home to visit his parents – and simply never returned. There was no confrontation, no dramatic parting – he was just gone. Rabbi Freedman tried calling, trying to reach out, but received no clarity. On the surface, it seemed like the effort had failed.

Then, as Rabbi Freedman reflected, he realized that the boy's birthday was approaching. Most people would have given up and said, "We tried." But Rabbi Freedman was not like most people. He rented a bus, filled it with *talmidim* from the *yeshiva*, and arranged for balloons, cake, and a singing party. They drove over an hour to Toledo, Ohio, and knocked on the door of a completely secular home. For this boy, who had already walked away, Rabbi Freedman brought a group of *bnei Torah* – singing, dancing, and celebrating his birthday with him.

At the end of the night, Rabbi Freedman asked, "So, will we see you back in *yeshiva* tomorrow?" The boy said yes – but he never returned. On the surface, it seemed like a failure. A bus ride, cake, and a few hours spent for nothing.

However, fifteen years later, Rabbi Freedman was in Lakewood, in Bais Medrash Govoha. A man approached him, and with a smile, said, "Rabbi Freedman... do you remember Toledo?" Rabbi Freedman, puzzled, searched his memory. The man continued: "I lived next door to that boy. My family was completely secular. But I went to that birthday party. It was the first time I saw *bnei Torah* up close – their joy, warmth, and sincerity. That night changed something in me. I told my parents I wanted to go to *yeshiva*. One thing led to another. And today, I live here in Lakewood."

That man was R' Yankel Mueller. Today, the Mueller family is known for being a family of *bnei Torah*, with generations of children, grandchildren, and even great-grandchildren who are *talmidei chachamim* and builders of Klal Yisroel.

That "failed" birthday party did not fail at all. It was not for the boy who walked away; it was for Yankel Mueller, who witnessed the warmth of Torah Jews and was inspired to change his life. One bus ride, one cake, and one act of stubborn *mesirus nefesh* turned into something far greater than Rabbi Freedman could have ever imagined. The fruit of his efforts bloomed many years later, and sometimes, we are fortunate enough to see the results. But often, we may not.

Our job is not to control the outcome. Our job is to show up, do the work, and leave the rest to Hashem. Like Rabbi Freedman, we must trust in "*Yeish machar shehu l'achar zman*" – sometimes the reward will come, not today, not tomorrow, but after time. And when it does, the impact can be immeasurable.

(continued on page 10)

DID YOU KNOW?

(continued from cover)

If there are children around, one must assume that no area is truly *chametz*-free because they may hide *chametz* in the *seforim* during the year. (Rav Chaim relayed that one of his children heard in playgroup that we don't eat bread during the Pesach season and they were afraid that they would go hungry, so they hid a full sandwich in preparation for Pesach!) Further, even in *shul* he used specially prepared *seforim* out of concern that people may have used *seforim* while eating *chametz*, such as during a *bris* or another *seudas mitzvah*.

Q: Many people have a custom that someone hides ten pieces of *chametz* before *bedikas chametz* to ensure that some *chametz* will be found during the search. What should one do if he lives alone and there's no one to hide the *chametz*?

A: Rav Chaim said that he should hide the pieces himself. Rav Elyashiv *zt"l* brought a proof for this from the *Gemara* (*Pesachim* 7b) which derives a *halacha* in *bedikas chametz* from the word "וַיִּחְפֹּשׂ – searching" which is used in reference to Yosef's goblet which was hidden in Binyomin's pack, even though the "searchers" knew exactly where it had been hidden! This indicates that "searching" applies even when one knows where the item is located. The idea is that when one is involved in checking and finding *chametz*, he will be reminded to search well in the entire house and find unknown *chametz*.

Q: I won't be home during the night of 14 Nissan to do *bedikas chametz*. Should I do it myself on an earlier night, or should I appoint a messenger to check on my behalf on 14 Nissan during the proper time?

A: It is better to check oneself rather than appoint a messenger, even though he won't be able to recite a *beracha* on the earlier night (since a *beracha* is only recited when checking on the night of 14 Nissan). Similarly, it is reported from the Chazon Ish that if it will be difficult to check one's office on the night of 14 Nissan, he should check on an earlier night without reciting a *beracha*.

Q: Is there an obligation to check clothing pockets?

A: Any place where it's possible *chametz* was placed, including pockets of both adults and children clothing, must be checked during *bedikas chametz*. Even one who is confident that he never put *chametz* there must still check the pockets because it's a matter that people don't specifically think about. Rav Chaim said that the common custom is to shake out the pockets when burning the *chametz* in the morning, but it's still proper to check the pockets the night before, during *bedikas chametz*. As a matter of note, Rav Chaim said that this issue is not overly relevant to him personally because he commonly sold his weekday clothes to a non-Jew before Pesach, and he was particular not to put things in his Shabbos clothing pockets out of concern that he may carry them outdoors. Nevertheless, his custom was to check the pockets every Erev Shabbos because such was the ruling of *Chazal* that one must check their pockets to ensure that they won't carry anything outside on Shabbos, and indeed, he once found a wallet which was put there when he had gone to a *chasunah* wearing his Shabbos clothes. Therefore, he was indeed careful to check these clothes.

ע' בחי' הגרי"ז עה"ת פ' וארא עה"פ ראה נתתיך וכו' שמבאר שתכלית העשר מכות לא הי' כדי שעל ידם יוכרח פרעה לשלח את ישראל, ורק הי' לתכלית של עונש ודין על מצרים וכדכתי' בברית בין הבתרים וגם את הגוי אשר יעבודו **וְאֶת אֲנֹכִי** ואחרי כן יצאו, והיינו דסדר היציאה הי' שיהי' תחילה דין ויסורין על מצרים ואח"כ יציאה. וכן אי' במס' עדיות פ"ב משפט מצרים היתה י"ב חודש, וזהו שפי' רש"י שם דמשה נתמנה להיות שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין. והא דכתי' בקרא ויוציאונו ד' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה וזה קאי על עשר מכות וכמב' בהגדה, היינו שזה הי' תהליך היציאה, שיבאו מכות בתורת עונש על מצרים, ואח"כ יצאו ממצרים. אמנם במהר"ל בסי' דרך חיים (אבות פ"ה מ"ד) מפורש שתכלית המכות הי' כדי שע"י יצאו ממצרים, וכן מפרש שם דעשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים הם העשר מכות שהביא בשביל ישראל להוציאם ממצרים, ומהר"ל עצמו כותב במקו"א דקרא דדן אנכי קאי על מכת בכורות שזה הי' בתורת עונש, ובאמת מטו בשם הגרי"ז להיפוך דעל אף דהעשר מכות הי' בתורת עונש ולא לתכלית שע"י יצאו ממצרים אך מכת בכורות מלבד העונש הי' גם שע"י יצאו ממצרים, ולכן בפיוט כמה מעלות טובות למקו' עלינו הוזכרה מכת בכורות בפרט אף שכבר הוזכר ועשה בהם שפטים. וע' באדרת אליהו (פ' ראה יג: י) על הפסוק "והפודך מבית עבדים" דבליל מכת בכורות שוחררו בני"י, שמרע"ה ואהרן אמרו לפרעה שיפסקו המכות אם יאמרו לישראל שהם בני חורין, ומיד התחיל פרעה לצווח הרי אתם ברשות עצמכם הרי אתם בני חורין, וגם הי' במכת בכורות ענין פדיון שניתנו בכורי מצרים תחת בכורי ישראל וניצולו וכמו שניתן המן תחת מרדכי, וע' כע"ז ברש"י ישעי' (מג:ג) עה"פ נתתי כפרך מצרים וז"ל והם היו לך לפדיון שבכוריהם מתו ואתם בני בכורי נצלת והייתם חיבים כלי', ע"כ.

אמנם הרי מבואר בכמה מקומות בפסוקים ובראשונים שתכלית העשר מכות היתה להודיע גבורת ד' הן מצד שינוי הטבע ונסים גלויים שבמכות שע"י נתפרסם כח וגדולת הקב"ה והן מצד מה שכלל ישראל לא הוכו וניצולו מכל היזק מן המכות (דאף שבאו בתורת עונש על מצרים אך כלל ישראל הוצרכו לנס להינצל מהם שג"כ עבדו עבו"ז במצרים).

ויש לבאר, דאי"ז סתירה לדברי הגרי"ז דהעונש על מצרים לא הי' רק על מה שעבדו לישראל בעבודת פרך, אלא ג"כ משום שיטת כפירתם

דברי הגדה

נכתב ע"י

חברי הכולל

בהקב"ה ושגרמו לכלל ישראל לעבוד ע"ז במצרים ולכן נענשו המצריים במכות באופן שהם ידונו ביסורין וגם שבאלו המכות גופא יתפרסם כח וגדולת הקב"ה עם כל יסודות האמונה שנתגלו בתהליך העשר מכות וע"י יתוקן הרוח של כפירה וע"ז שהפיצו המצריים. וע' כע"ז במהר"ל גבורות ד' פרק ל"א. ויש להוסיף ע"ז דברי הגי"ר אברהם בן הגר"א בפ"י אבני אליהו בסיפור הגר"א בברכה של משען ומבטח לצדיקים, שמדת הקב"ה דאף קודם ה"מבטח לצדיקים" שהקב"ה נותן להם שאלתם, הקב"ה "משען" להם ומחזק אותם שלא יאבדו בטחונם "כמו שמצינו במצרים קודם צאתם הראה נפלאות שישענו בו ויצאו בריש גלי, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", והיינו שע"י המכות, התחזקו כלל ישראל במדת הבטחון בעודם במצרים וע"י זכר לגאולה. וממשיך שכן הי' בנס פורים שקודם שנתלה המן הראה הקב"ה גדולת מרדכי לחזק בטחונם כדי שאח"כ יקבלו התורה פעם שנית בבטחון גדול ובלב שמח, "וכן לעתיד כימי צאתם ממצרים אראנו נפלאות להיות משען לנו בבטחונינו בו יתברך".

(ראש החבורה הרב יהושע משה גולדשטיין)

הא לחמא עניא

בקטע 'הא לחמא עניא' יש ג' חלקים, ובכל א' מהם צריכים לעיין למה אומרים אותם כאן בתחילת מגיד, וגם צ"ע מהו השייכות בין כל חלק לחבירו. א. "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים". צ"ע למה מזכירים זה עכשיו בתחילת מגיד. ב. "כל דכפן ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח". הגם שמוכן הצורך להזמין אורחים בתחילת הסדר, צ"ע מה יועיל הזמנה כשאנחנו יושבים בבתינו באמצע הסדר. ג. "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל. השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין". גם זה צ"ע דלכאוי אין כאן המקום להזכיר זה. ובסוף הלל אומרים 'לשנה הבא בירושלים' ולכאוי זה מקומו.

ויש לפרש ע"פ מה שכי' הח"ח בס' אהבת חסד (ח"ב פ"ה בהג"ה) דאי' בחז"ל (תד"א רבה פכ"ג) "כשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם וישבו יחד וכו' וכתרו ברית יחד שיעשו גמילות חסד זה עם זה, וישמרו בלבבם ברית אברהם יצחק ויעקב וכו'". ובי' הח"ח מה היה הכריתות ברית לגמילות חסדים וז"ל "אלא הענין כך הוא, כי הם כשראו שאין שום עצה להנצל מגזרותיו של פרעה והשעבוד הולך ומתגבר יום יום, מה עשו נתקבצו באגודה אחת וטכסו עצה מה לעשות לזה. והסכימו ביניהם שילכו בדרך הי' לבדו וכו' גם כרתו ברית יחד לגמול חסד זה עם זה היינו שעל ידי זה יתעורר למעלה חסד של הי' יתברך עליהם

וממילא יבטלו לבסוף גזירותיו של פרעה". ועי"ש עוד מה שהביא בענין זה. ועי"ש בס' ח"ח על התורה (פ' שלח עה"פ נחית בחסדך) משי"כ בזה. ולפי דברי הח"ח יש לבאר המנהג של 'מעו' חטיס' שהביא הרמ"א בס'י תכט, דחג הפסח הוא זמן גאולה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה, וכדי לזכות לגאולה של פסח צריכים לעורר מידת החסד של הקב"ה, וזה ע"י החסד שגומלים זה את זה.

ועפ"י דברי הח"ח יש לפרש הפתגם של הא לחמא עניא באופן חדש. "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" – לפי מה שאמרו חז"ל דבמצרים גמלו חסד זה עם זה, י"ל דהזכרת הלחם עוני הוא זכר למה שגמלו חסד זה עם זה ובעניותם האכילו זה את זה, וכהקדמה לסדר ליל פסח מזכירים החסד הזה שעשו אבותינו במצרים. ואח"כ מוסיפים שגם אנחנו עושים החסד הזה ומשתדלים שיהיה לכל א' כדי סיפוקם לצרכי פסח, וזהו מה שאומרים "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח". ואחר זה מתפללים שע"י זכות החסד יתעורר למעלה חסד של הקב"ה וזוכה לגאולה שלימה, ולשנה הבאה נהיה בני חורין בארעא דישראל.

(הרב אברהם ליב חיים ירקוני)

אפילו כולנו חכמים

חז"ל תקנו דאופן אמירת ההגדה הוא בדרך שאלה ותשובה, ואפילו ב' תלמידי חכמים שואלין זה את זה. וצריך ביאור למה החמירו לעשות העניין בדרך שאלה ותשובה ולא הספיק לספר הנס בלא שאלה ותשובה? ועוד צ"ב מה ניתוסף בליל פסח בענין חיוב סיפור יציאת מצרים יותר משאר ימות השנה דמחוייב להזכיר יציאת מצרים? ועוד צ"ב דרבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר ג' דברים הללו לא יצא ידי חובתו וכו', מצה על שום מה? על שלא הספיק בצקם להחמיץ. וקשה, הלא נצטוו לאכול מצה טרם יציאתם בעת עשיית הפסח במצרים, ולא הספיק בצקם לא היה אלא אחר כך?

וביאר הגאון רבי פנחס מיכאל (דרשות הרפ"ם) דביציאת מצרים נלמד לימוד גדול בענין אמונה בה', דאף שעל פי דרך טבע לא היה שייך כלל לצאת, שאפילו עבד אחד לא היה יכול לברוח, כל שכן אומה שלימה, ועם כל זה ה' פעל ניסים גדולים ויצאו משם. וה' תיקן להזכיר יציאת מצרים שהוא שורש האמונה, שידע שבסוף ישראל יהיו בגלות וכדי שלא נאבד בטחונו בהגאולה אנו מזכירים יציאת מצרים לחזק אמונתנו בזה שתהיה גאולה שלמה לעתיד לבוא. אולם בליל סדר הוא חיוב אחרת של הזכרת

יציאת מצרים, והיינו להודות לה' יתברך על כל הגבורות והנפלאות שעשה לנו, ועל כן תיקנו חז"ל להזכיר בדרך שאלה ותשובה, שאם יזכיר בקיצור החכם יזכיר הפרטים וגם כן מי שירצה יאריך ומי שירצה יקצר, ועם הארץ יזכיר רק ענין יציאת מצרים כמו בכל לילה, אם כן לא יצא ידי חובתו בענין ההודאה, ולכן תיקנו בדרך שאלה ותשובה כדי להאריך בדבר. ולכן תיקנו לומר פסח, מצה, ומרור להיות טעם בזה דכל זה מענין הודאה על הניסים.

והנה אמרין בפסחים מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ונחלקו בגמרא אם הגנות מעבדים היינו או מתחילה עובדי עבודה זרה, והיינו גנות הגוף וגנות הנפש, ושניהם אמת. והנה גאולת הגוף היה בליל פסח כמו שאמרו חז"ל שפרעה היה צועק הרי אתם ברשותכם, הרי אתם בני חורין. אמנם עדיין היה סכנת האבדון מצד הנפש כמו שאמרו המפרשים שאילו היה חלילה עוד רגע היו נכנסים בהקליפה שהיה קשה להפרידם, וגאולת רוחניות היה ביום, וזהו וודאי גדול יותר לנו מגאולת הגוף. ולכן במצרים אכלו מצה להודות על גאולת הגוף, אבל אנו מודים על גאולת הנפש שהיה ביום והיינו שלא הספיק בצקם.

(הרב גרשון קאסאווסקי)

ברוך שומר הבטחתו לישראל

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא, שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו'. בפירוש ההגדה להריטב"א הביא מרש"י שפירש שמברכים כאן על קיום הגזירה של כי גר יהיה וכו', לפי שכשם שמברכים על הטובה כך מברכים על הרעה. ויסוד זה הוא חלק מסיפור יציאת מצרים, שכאשר מכירים הטובה של הרעה באים לידי אמונה שלמה. ועל ידי שאנו מברכים על הרעה שעברה, נברך על הרעה שח"ו עוד לא עבר.

וזהו אמונה בפועל הנקראת בטחון, שכשבטוחים שכל מה שעובר ושיעבור עלינו לטובה הרי זה מדרגה גבוהה מאוד, עד שכתב באבן שלמה להגרי"א (פרק ג') שהיא יסוד של כל התורה. וכתב שם שמי שלבו טוב במידת הבטחון, אף על פי שעובר עבירות חמורות הוא יותר טוב ממי שמחוסר הבטחון, שמעלת הבטחון על כולם הוא שרחמנא ליבא בעי (סנהדרין קו:). ובפירוש הגרי"א על משלי (ל: ה) כתב כי מידת הבטחון הוא מגן לבל יכשלו בשאר מצוות, כי כולן כלולות במידה זו.

ויש נוסח בגרי"א (אדרת אליהו, האזינו לב: ה),

בא חבקוק והעמידן על אחת היא הבטחון, הרי שהגדיר האחת של חבקוק בתור בטחון שהיא האמונה השלמה המתבטאת באמונה בפועל. ונמצא שעל ידי עבודת הלילה אנו בונים יסוד הנצרך לבניין האדם בתורת עבד ה'.

(הרב דניאל הכהן יארמוש)

ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה

כתיב (בראשית טו: יג) ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועוד כתיב (שמות יב: מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. ופירש רש"י שהגלות התחיל מלידת יצחק (והמשיך מאז לארבע מאות שנה), והשלשים שנה נוספים שנזכרו בספר שמות חושב משעת ברית בין הבתרים. וצ"ב במה שייך שלשים שנים אלו לגלות שהוזכרו בברית בין הבתרים ולמה הוזכרו בסוף הגלות (ועי' בחי' הגרי"ז עה"ת)?

המדרש תנחומא על הפסוק ומושב בניי עמד על סתירת הפסוקים ויישבם, וז"ל הרי שני פסוקים מכחישים זה את זה. כיצד, עד שלא נולד יצחק נגזרה גזרה, ומשנולד יצחק, חשב הקב"ה, שנאמר כי גר יהי זרעך. ואברהם חשב משעת הגזירה, עכ"ל. וצ"ב בכוונת המדרש במה שכתב ואברהם חשב משעת הגזירה.

ויש ליישב ע"פ מה שכתב ר' ירוחם לבוביץ (דעת חכמה ומוסר אות יח) בענין נושא בעול עם חבירו, וז"ל דהא שאמרו חז"ל (נדרים לט:) בן גילו נוטל אחד מששים בחלו לאו דוקא בן גילו, דביאור הדברים הוא משום נושא בעול, דענין נושא בעול מקטין ענשו של הסובל וממילא מתקטן צער, ולא אמרו בן גילו רק משום ששערו חז"ל דמדת הכנסתו של האדם את עצמו בצער חבירו, ועד כמה הוא נושא בעול איתו, ושיערו בבן גילו העלול יותר לחוש בצערו שהוא נוטל אחד מששים, וביאור הענין הוא, משום דעל ידי זה שוככת מדת הדין, שע"י צער של זה כבר גבתה מידת הדין את שלה ובשביל זה מסתלק ממנו העונש כמ"ש בסה"ק עכ"ל.

ולפי זה יש לומר שכיון ששמע אברהם אבינו על הגלות בברית בין הבתרים הצטער (וזהו כוונת המדרש הנ"ל), והשתתף בצער בניי, ובה היקל מעל בני ישראל צרת הגלות (או באיכות מקושי הגרות והשיעבוד או מכמות ע"י שינוי חלוקת הגרות והשיעבוד). ולכן בברית בין הבתרים לא הוזכר אלא שנות הגלות שהן ארבע מאות שנה, אבל בסוף הגלות הכתוב כלל עוד שלשים שנה מברית בין הבתרים להודיע שגם שנים הללו עלו בחשבון הגלות וכמו שביארנו שבשנים אלו השתתף א"א בצרת הגלות.

(הרב יהושע חיים רעכט)

(המשך בעמוד הבא)

דברי הגדה

(המשך)

הבה נתחכמה לו פן ירבה

חז"ל מגיד לנו הטעם שהמצריים שיעבדו ישראל בכל כך אכזריות והרגו כל כך ישראלים, שהי' מטעם הפחד שהי' להם ספק שמא כלל ישראל נתרבה ויגרש המצריים מארצם, ובשביל זה עשו כבושים והרגו עם שלם. והיינו שבא מאנוכיות, שראו רק צרכי עצמם ולא חשבו על השני כלל וכלל. ור' יענקל גלינסקי אמר שבאמת מצינו דמיון לזה בגמ' בבא בתרא דף ו': שמביא מעשה שהי' בית משותף, ואחד גר בעלייה ואחד גר בתחתונה, והבית שקע בקרקע עד שתחתון לא הי' יכול ליכנס בביתו באופן רגיל והי' צריך לשחות כדי ליכנס לביתו. והתחתון ביקש מהעליון שיהרסו כל הבית ויבנה הכל מחדש. והעליון משיב בשלילי וטען שאני בסדר. התחתון אמר שאני אהרוס משלי ובונה מחדש משלי, והעליון אמר שאין לו מקום לדור. התחתון אמר שזה טרחה. התחתון מקום בשבילך, והעליון אמר שזה טרחה. התחתון אמר שאין אני יכול לגור כך, והעליון שואל מה בעיה, אל גחונך יכנס ועל גחונך יוצאת, ואמר ר' חמא שהדין עם התחתון, דאה"נ הדין עם העליון, אבל זה בגדר נבל ברשות התורה. ואמר שכן הדין בהמצריים, שלא חשבו שיש אחריני בעולם אלא רק הם וצרכיהם.

(הרב נפתלי צבי יהודה ביער)

אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים דיינו וכו' אלו עשה באלוהיהם ולא הרג את בכוריהם דיינו

יש להעיר שלכאורה הדברים שלא כסדרן דהלא תחילה הרג בכוריהם ורק אח"כ הוציאנו ממצרים? וכן שאר הדברים שמנה, שעשה בהם שפטים ועשה באלוהיהם, היו בשעת מכת בכורות לפני היציאה?

ונראה לתי' ע"פ מה ששמעתי לתרץ עוד קושיא כעין זה דבשחרית אומרים בעזרת אבותינו, ממצרים גאלתנו וכו' ומבית עבדים פדיתנו כל בכוריהם הרגת, דמקדימין היציאה להריגת בכוריהם. אבל במעריב באמת ואמונה אומרים המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו מתוכם, דמקדימין מכת הבכורות להיציאה, וצ"ב למה שינה.

ושמעתי לתי' ע"פ ההקדמה למס' שמחות דאיתא שם ויהי בחצי הלילה וחי' הכה כל בכור וגוי' וכתוב כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור וגוי', א"ר יוחנן א"ע"פ שהכה אותם מכת מות מחצי הלילה היתה נפשם מפרפרת בהם עד הבוקר וכו' ע"ש, והיינו שהמכה היה בחצי הלילה אבל לא מתו עד הבוקר. ולפי"ז א"ש היטב הלשונות הנ"ל דבשחרית מקדימין היציאה שהוא משנתן להם פרעה רשות לצאת לכל בכוריהם הרגת שלא היה עד הבקר לאחר שכבר נתן להם פרעה רשות לצאת. ובמעריב מקדימין המכה בעברתו כל בכורי

מצרים להיציאה, שהמכה היה בחצי הלילה לפני שנתן להם פרעה רשות לצאת.

ולפי"ז י"ל דה"נ מקדימין היציאה ל"ולא הרג את בכוריהם" שהוא באמת היה לאחר שניתן להם רשות לצאת, ואולי כן י"ל לגבי עשה בהם שפטים ועשה באלוהיהם דהמשיכו עד הבקר כהריגת הבכורות וצ"ע בזה.

(הרב יהונתן צבי גרניק)

אילו קרע לנו את הים... דיינו

במדרש (ש"ר כג:א) איתא, "אז ישיר משה" הדא הוא דכתי' "נכון כסאך מאז". א"ר ברכיה, וכו' לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה וכו', משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס וכו', מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס, אלא המלך עומד על הלוח [שמציירין הצירים דמותו] ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל, באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה וכו', אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב'אז', נתיישבה מלכותך וכסאך נכון. הוי' "נכון כסאך מאז" ב'אז ישיר משה', ע"כ.

והענין, כי ה"כסא" של מלך אינו מיושב לגמרי, עד שיקבלו עבדיו מלכותו עליהם. ולפי"ז אינו יכול "לשבת" על כסא שלו, ותמיד הוא עומד על המשמר להכניע הקמים מפניו, לכבושם תחת ידיו. אבל לאחר שיקבלו הכל מלכותו, אז יתכונן מלכותו, ו"יושב" בהשקט על כסאו, ורק אז יבא לו תואר של "אגוסטוס".

וענין "שירה" הוא, שכשמכיר האדם בעת ישועתו, כי כל מה שעבר עליו, בין מה שהיה נראה לו כדבר טוב, ובין מה שהיה נדמה לו כדבר בלתי רצוי, היה נעשה רק לטובתו, בלי שום פנייה אחרת, אז מתעורר בו אהבה חזקה כלפי בוראו, ומתחיל לומר שירה (עי' ספר אור גדליהו פ"ה בשלח).

וכן מתבאר במדרש, מובא בבית הלוי פ"ה בשלח, שאמר מרע"ה להקב"ה, חטאתי לפניך ב"מאז באתי אל פרעה", לזה אני משבחך ב'אז ישיר משה". ובי' הבית הלוי, דמרע"ה התרעם על מדת הקב"ה בזמן השעבוד ולא הבין הנהגתו. ועכשיו בקריעת ים סוף, נתברר הדבר אצלו שהכל היה לתכלית הטוב. ולפי"ז אמר "אז", כי עכשיו הוא מכיר שגם "אז", בהיותם עוד במצרים, הי' הכל בחסד עליון.

ובזמן שאמרו בני"י שירה על הים, סיימו ב"ה" ימלוד לעולם ועד", כי באותו זמן קיבלו הם על עצמם מלכותו יתברך, ברצון גמור. כי רק בהכרה כזו, שכל מעשי ה' הם רק לטובה לעולם, היו יכולים לקבל עול מלכותו עליהם באמת.

בגמ' מגילה י': איתא שבקשו מלאכי השרת לומר שירה, ועיכב הקב"ה על ידם משום "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה". ומקשים העולם, הלא כלל ישראל ג"כ אמרו שירה, ולמה לא עיכב הקב"ה על ידם. ועפ"י הנ"ל י"ל, דכלל

ישראל לא שרו על ההצלה של קריעת ים סוף לבד, אלא שירתם היתה על כל הנעשה להם, מתחילת השיעבוד ועד עתה, שהכירו אז בטובת כל הדברים שאירעו להם בשיעבוד מצרים. אבל מלאכי השרת אינם שייכים כלל לטעות כזו, ובוודאי היה הדבר בהיר להם, גם בתחילה, שכל הדברים היו אמצעיים לטובתנו, אלא שסו"ס נצטערו בצערנו, ורצו לשיר בישועתנו. ועל דבר זה עיכב על ידם הקב"ה, כיון שההצלה לא נעשית אלא ע"י טביעת המצרים, אינו ראוי לומר שירה (וע"י עוד בס' ישוע"י, ס"י ת"צ אות ב').

(הרב חנוך קפלן)

אילו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דינו - נתנת קדושה לישראל

נודע משמיה דמרן הגר"י זצ"ל להקשות דהא שבת כבר נתנה לנו במרה טרם ירדת המן, ולמה הקדים כאן מה שהאכילנו את המן לפני מה שנתן לנו את השבת? ותירץ דשני עניינים הן בשבת, א- מצות השבת דיניה ואיסוריה, וזו ניתנה במרה. ב- מתנת השבת. ומתנה זו היא כדאיתא במסכת שבת (דף י:): לדעת כי אני ה' מקדשכם א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם. והן אמת דמצות השבת כבר ניתנה במרה אבל מתנת השבת לא ניתנה אלא אחר ירדת המן וכדכתבי שם (שמות טז: כט) ראו כי ה' נתן לכם את השבת. ובאמת, כן מפורש בספורנו שם וז"ל ראו התבוננו כי ה' נתן לכם השבת ואין זו מצוה בלבד אבל היא מתנה שלא נתנה לזולתם כאמרם ז"ל מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני חפץ ליתנה לישראל, עכ"ל. וראיתי מהג"ר דוד כהן שליט"א (בגליון עלי דרך פרשת כי תשא) לפרש על דרך זה מה שנאמר שני אותות אצל שבת. א- אך את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני ובינכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם (שמות לא: יג). ב- ביני וביני בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' וגו'. וצ"ב מה הם ב' העניינים המבוארים בפרשה זו? וביאר דמלבד אות בין קוב"ה לישראל על מה ששבת ממלאכה ביום השביעי, קיים בינינו גם אות "כי אני ה' מקדשכם". ופירשה הגר"ד כהן שליט"א עפ"י הגמ' בשבת הני"ל, והוסיף מה שפרש"י שם "להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם". ומבואר שעניינה של המתנה הוא ליתן קדושה לישראל. והיינו דכתוב אות היא כו' לדעת כי אני ה' מקדשכם, שמתנה זו של שבת הוא שהשבת נותנת קדושה לעם ישראל.

(הרב משה מיכאל הכהן האלבערשטאט)

פסח, מצה, ומרור

יש מקשים הרי מצה הוא סימן לגאולה (על

שום שלא הספיקו בצקם וכו') ומרור הוא סימן לשיעבוד (על שום שמררו המצריים וכו'), למה אין אנו מזכירין מרור לפני מצה שכן השיעבוד הי' לפני הגאולה.

ברם הא דלא הקשו להזכירו גם לפני פסח י"ל דזה פשוט דפסח בא עיקר ועם הפסח אוכלים מצה ומרור שנא' ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו, וכן בפרשת פסח שני נא' על מצות ומרורים יאכלהו. כד אתינן להכי י"ל כפשוטו דנקט התנא ר"ג כסדר הקרא, אלא דזה גופא אומר דרש"י.

הנה במדרש נחלקו אם יציאת מצרים הי' בתום זמן חיוב הגלות או באמצע הזמן, כי בברית בין הבתרים נגזר גלות ארבע מאות שנה ויצאו ממצרים אחר רד"ו שנה, והיינו באמצע הזמן, ולהאי מ"ד נתחדשו ד' גלויות להשלים ק"צ שנה שנשארו (והאריכות להשלים מה שאין השיעבוד קשה כ"כ). והחולקים סברי דקושי השיעבוד במצרים השלים לדי' מאות ברד"ו בלבד, ונשלם חיוב גלות הנגזר בברית בין הבתרים.

עפ"י כתב הנודע ביהודה (צל"ח פסחים קטו:): דנקטינן מרור אחר מצה להורות שה"וימררו" הי' חלק מהגאולה שע"י קושי השיעבוד נתקרב הקץ ולפי"ז כבר נגמר חובת גלות ד' מאות שנה. וזהו גם מה שאמר ר"ג לא יצא ידי חובתו, ולא רק לא יצא, והיינו שאם לא אמר "פסח, מצה, ומרור" בהאי סדר דוקא לא יצא ידי חובת גלות מצרים.

(הרב יעקב יצחק בעללער)

פסח... על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים

במכת בכורות כתיב וַיִּקַּם פְּרָעָה לְלֶלֶה הוּא וְכָל עֶבְדָיו וְכָל מִצְרַיִם, וַתְּהִי צִעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם, כִּי אֵין בֵּית אֶשֶׁר אֵין שָׁם מֵת (שמות יב: ל). ודקדק הגאון חכם צבי ז"ל בספרו שביל הישר (אות י"ז) בסמיכות רישא דהך קרא עם סיפ"י, ולמה הפסיק הכתוב בהצָעָקָה גְדֹלָה שְׂבָמִצְרַיִם בְּיוֹן קִימָתוֹ שֶׁל פְּרָעָה וְכָל עֲבָדָיו וְלִקְרִיאָתוֹ לְמִשְׁחָה וְלֵאמָרוֹן לְצִאָתָא, וגם הסדר קשה דלכאורה היתה תחילה הצעקה גדולה במצרים ואז קם פְּרָעָה וְעֶבְדָיו. גם בפסוק לפני זה כתיב וְעֶבֶר ה' לִגְנֹף וְכו' וַפָּסַח ה' עַל הַפְּתַח וְלֹא יָתֵן הַמַּשְׁחָתִית לָבֹא אֶל בְּתִיקָם לִגְנֹף כו' (שם כ"ג) ודקדק בו כפל הכתוב פסח ה' כו' ולא יתן וגו'.

וביאר הגאון הני"ל עפ"י רש"י והמדרש (ח: ב) שהמצריים היו מחביאין הבכורים שלהם אצל ישראל, ואעפ"כ מתו שם, וידוע מה דאיתא בגמרא (בי"ק ס). כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע, וא"כ המשחית נכנס רק לבית המצריים להרגם, אבל בבית ישראל לא הניח הקב"ה את המשחית כי אין מבחין, ולכן הקב"ה בעצמו הרג את בכורי מצרים. וה"פ הפסוק וְעֶבֶר ה' לִגְנֹף, ר"ל ע"י משחית בבית מצרים, וַפָּסַח ה' עַל הַפְּתַח בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יָתֵן הַמַּשְׁחָתִית לָבֹא אֶל בְּתִיקָם כִּי הוּא אֵינוֹ מְבַחֵן, אֲלֵא הַקְּבִ"ה בְּעַצְמוֹ הֲרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם. ואיתא (מכילתא דרשב"י) יש

בכור במצרים מת הבכור, אין שם בכור הגדול שבבית מת, וא"כ אותן שהחביאו בכוריהם אצל ישראל, הגדול שבביתם מת, וזה היה צרה על צרה.

זה פ"י הפסוק וַיִּקַּם פְּרָעָה לְרֵאוֹת אֶם הַבְּכוֹרִים שהחביאו אצל ישראל אם נשארו חיים, וַתְּהִי צִעָקָה גְדֹלָה כו' כִּי אֵין בֵּית וְגו' כִּי הַבְּכוֹרִים שהחביאו אצל ישראל מתו, וגם גדול שבבית המצרי שהחביא הבכור ג"כ מת, וב' צרות ה' להם מה שלא עלו על מחשבתם, שחשבו שלא ימות אף הבכור שהחביאו ועכשיו מתו שנים, ולכן היתה צעקה גדולה, ומיד קראו למשה ולאהרן לצאת, וא"ש.

(הרב חיים שבתי אזבנד)

הלל

הגמרא אומרת בפסחים (ק"ז). ת"ר הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו לא לנו ה' לא לנו, משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה. ר"י אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען, הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. ר' אליעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו וכו', עד וחכמים אומרים נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותה על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותה על גאולתן. וכתב רש"י ורשב"י ועל כל צרה שלא תבוא עליהם, לשון מעליא היא דנקט, כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויוושעו ממנה אומרים אותה על גאולתן, כגון חנוכה.

וכתב רש"י עוד בד"ה יהושע וכל ישראל אמרוהו, כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו. והקשה הרשב"י על רש"י ולא נראה לי, שאם כן בכלן אתה צריך לפרש כן ואם כן מאי בניייהו ובין חכמים שאומרים נביאים שביניהם אמרוהו וכו', ואתי למימר דכל הני דאמרן לעיל אמרוהו על צרתן שהרי תקנהו נביאים לכך. אלא כל אחד מן התנאים הכי קים ליה מרבי"י, ע"כ. ונראה ליישב דברי רש"י בפשיטות, דכל התנאים המובאים בתחילת הברייתא סבירא ליה דאמרו ההלל קודם שנגאלו, כמו דאמר"י הם אמרו לא לנו ה' לא לנו, אבל לפי החכמים הוא שירה לזמן הגאולה דלכשנגאלין אומרים אותה על גאולתן.

ואם כן לפי התנאים שבתחילת הברייתא הלל היא השירה שאומרים בשעת הצרה. וכמו דכתב בתהלים (יח: ד) מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע, ופירש רש"י וז"ל בהילולים אקראנו ואתפלל לפניו תמיד, כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי, ע"כ. וזה נראה המחלוקת לפי רש"י, דלפי התנאים הם אמרו השירה עוד קודם הישועה מה שאין כן לפי החכמים הוא שירה לאחר הגאולה.

(הרב אשר רוח)

4 for 4

Rabbi Akiva Niehaus

CHAZAL INSTITUTED THAT WE MUST DRINK FOUR CUPS OF WINE BY THE PESACH SEDER. HERE ARE FOUR REASONS BEHIND THIS MITZVAH (OTZROS HATORAH):

1 The simple reason (*Bereishis Rabbah* 88:5) is that the four cups correspond to the four expressions of redemption mentioned in the Torah (*Shemos* 6:6-7): והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי. Each of these express a new level of freedom: 1) “והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים” – I will take you out from under the affliction of Mitzrayim” – they were still enslaved, but they were happy to have the heavy load lightened. 2) “והצלתי אתכם מעבודתם” – I will rescue you from their enslavement” – the next level was to take them out of slavery. 3) “וגאלתי אתכם בדוּע נטוּי” – I will redeem you with an outstretched arm” – not only were they redeemed, but they witnessed the Mitzriyim being punished. 4) “ולקחתי אתכם לי לעם” – And I will take you to me for a nation” – not only were we taken out of Mitzrayim, but we merited to receive the highest level of redemption, to be taken as Hashem’s chosen nation. For all these levels, each one higher than the one before, we are eternally grateful and we commemorate this with four cups of wine (*Kol Bo*).

2 The four cups represent the four cups of Pharaoh mentioned in the butlers dream when it was relayed to Yosef for interpretation. Why is this relevant? The *Kli Yakar* explains that drinking a cup of wine is a sign of redemption from tragedy, as it says (*Tehillim* 116:13): “בוס – I will raise my cup (of wine) of salvation.” A prisoner in jail is subject to four dangers: Affliction by sword, death, starvation, and abuse. Therefore, one who is released from jail must celebrate with four cups of wine, to appreciate being saved from the four dangers. This was the message of the four cups of wine in the dream, telling Yosef prophetically that he would be released from jail and be saved from the four dangers. Similarly, we drink four cups of wine by the Seder to commemorate the four salvations from the prison of Mitzrayim.

3 The four cups correspond to the four kingdoms who would oppress Klal Yisroel: Kasdim, Madai, Yavan, and Edom. Why do we mention this tonight? The *sefer Yefei Mareh* explains that this is an encouragement for Klal Yisroel in our long *galus*, that just as we were redeemed from Mitzrayim, we too will be redeemed from all our afflictions.

4 The Mitzriyim afflicted us with four terrible decrees: 1) “וימררו את חייהם” – they made their lives bitter,” 2) “אם בן – if it’s a boy, kill him,” 3) “כל הבן הילוד היאורה” – Every boy who is born shall be thrown in the river,” and 4) “ותבן לא ינתן לכם” – straw will not be given to you.” As thanks for being saved from these four decrees, we drink four cups of wine.

LESSONS OF PESACH: Hashgacha Pratis, Emunah & Geulah

(continued from page 5)

Path to Geulah: Chesed Powered Cars

In the *Haggadah*, we recite: “*Vayehi sham l’goy, melamed shehayu Yisrael metzuyanim sham* – And they were a nation there,” teaching us that the Bnei Yisrael were distinctive in that place. This phrasing is not just an incidental detail; it carries deep significance. The *Ritva*, quoting *Rashi* in his commentary on the *Haggadah*, explains that the word *metzuyanim* means to be gathered together in one place – not scattered or dispersed across many cities. The implication is that the Jewish people’s unity in Egypt – their ability to remain together and support one another – was not simply a detail – it’s what categorized them as a nation.

The *Ritva* adds that this unity was crucial, because division is the cause of exile. As *Chazal* teach us, our current exile was brought about by the *sinas chinam* which divides us. However, the path to redemption lies in *achdus*. As the *Tana D’vei Eliyahu* (*perek* 23) teaches, in Mitzrayim, Klal Yisrael made a treaty amongst themselves to perform acts of *chesed* – kindness and compassion – with one another. This mutual commitment to kindness was the merit that ultimately led to their redemption.

Thus, the lesson is clear: when we act with kindness toward one another and maintain unity, we not only fulfill a *mitzvah* but also pave the way for the ultimate *geulah*. This theme is as true today as it was in Mitzrayim.

Rabbi Yehuda Zev Klein shared a remarkable story that beautifully illustrates how acts of *chesed* can directly impact the lives of individuals, and how *Hashgacha Pratis* plays a role in these acts.

The story centers around a young girl named Sarah from Bnei Brak, who was diagnosed with a serious illness, *r”l*. The family moved to New York for her treatments, and after enduring five and a half years of terrible suffering and grueling medical procedures, she tragically passed away. During the shiva, the father shared a deeply moving story about Sarah’s journey.

At one point during her treatments, the doctors warned that the day’s procedure would be especially harsh. Sarah would likely feel extremely dizzy, weak, and nauseous. Her father, understandably concerned, called a local *chesed* organization that arranges rides for patients to the hospital. He made a special request: “Please send me a car that will provide my daughter with a smooth ride. Don’t send an old, bumpy car, but also don’t send a brand-new car. She’s likely going to vomit, and I don’t want to ruin someone’s new vehicle.”

To his surprise, as they were leaving the hospital after Sarah’s treatment, waiting for them was a brand-new car. It looked like it had just been driven off the dealership lot, the papers still on the mats. It seemed like the car had never been used before. As expected, during the ride home, Sarah became sick and vomited multiple times.

The father, feeling guilty, immediately called the *chesed* organization to apologize for the mess. What he heard in response was truly remarkable. The head of the organization explained, “You don’t understand. I have a list of people who have a very special custom. Whenever they purchase or lease a new car, they call me and ask when they can send their brand-new vehicle with one of our drivers to pick up a sick child from the hospital. They tell me, ‘I want the *chanukas habayis*, the inaugural use of my new car to be the *mitzvah* of driving a sick child home from chemotherapy. Let that child be the one who dirties up the car — that’s how I want my car’s life to begin.’”

The head of the organization went on, “These people will not drive their new car before it is used for this *mitzvah*. It is an incredible gesture of kindness, a true act of *chesed*, and a way to begin the car’s life in the most meaningful way possible.”

This story demonstrates how deeply the values of kindness, sacrifice, and unity permeate the lives of those who truly understand the power of *chesed*. It also brings to light the profound truth that *chesed*, the act of carrying the burden of another person, is not just a noble deed but a crucial component in the fulfillment of our ultimate destiny. Through these acts of kindness, we bring ourselves closer to the *geulah* we all yearn for. May we all be inspired to perform more acts of *chesed*, to strengthen our bonds with each other, and to merit the ultimate *geulah* speedily, in our days.

Guided Growth: Yetzias Mitzrayim Until Today

(continued from page 1)

מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו בולגים – and Mitzrayim dealt strongly with the nation to hurry and send them out of the land for they said, ‘we will all die.’” The people of Egypt, who epitomized impurity, knew that their existence was in grave jeopardy, and that’s why they were so desperate for us to leave at once. This is why it was indeed imperative that the exodus not be delayed even one moment longer.

Every year, on the night of the *seder*, Hashem reenacts the events of that awesome time. He enters into our homes in *galus* and listens as we tell the story of *Yetzias Mitzrayim*. This revelation has the power to combat any bad that threatens us. Let us take notice and make the most of this precious gift.

Avoiding and Embracing the Challenge

Moshe Rabbeinu had two sons, Gershon and Eliezer. According to some opinions (see *Gemara Avodah Zara 24a – b* and *Tosfos ad loc.*; see also *Maharil Diskin, Parshas Yisro*) they were not present at *Matan Torah*. Why not? The *Medrash (Tanchuma Yoshon, Yisro 11)* says that Yisro could not be by *Matan Torah* because he did not endure the slavery of Mitzrayim. Simply understood, the children of Moshe Rabbeinu also missed being

by Har Sinai for the same reason, because they too didn’t endure the slavery.

Rashi (Yisro) tells us that, in fact, Moshe was on the way to bring them to Mitzrayim, but Aharon stopped him on the way. Aharon said, “we are pained enough about all the people already in Mitzrayim, how can you bring more?” Moshe agreed and sent Tziporah back to Yisro with the two children, sparing them from enduring the slavery of Mitzrayim.

If we contemplate this, there is an amazing and extremely fundamental lesson for us to learn. The difficulties endured in Mitzrayim were unimaginable, spiritually and physically. Yet, surely, they were well worth it. Eisav said, “I don’t want the slavery, and I don’t want the gains.” But Yaakov *Avinu* accepted it and that is why we are who we are today, as the nation of Klal Yisroel. Yet Aharon tells Moshe, “Don’t bring your children.” How are we to understand this? Wasn’t the slavery critical to making us into the nation that we are?

The answer is, as great and as beneficial *nisyonos* are for us, we need to avoid them at all costs, even if it means missing *Matan Torah* itself! The danger is too great, and we must do our best to avoid them. Klal Yisroel who were in

Mitzrayim had their opportunity given to them and were charged with rising to the challenge. When Hashem sends us a challenge, we can be rest assured that within us lies the strength and fortitude to overcome it. We can rejoice over the unfathomable benefits we are destined to merit because of it. But if Hashem gives us the ability to avoid the challenge, then that is our responsibility. This is what Aharon was telling Moshe. Those that are there, are there. We must bear their pain and endure their suffering together with them. But those that are not there must stay away.

As the world presents us with our own *nisyonos* in this *galus*, we need to realize this message. We must do our utmost to avoid each and every test which comes our way, even if it means missing something as great as *Matan Torah* itself! At the same time, when we are presented with a test we can’t avoid, we should rejoice over the fact that Hashem is once again presenting us with a challenge that can bring us to the greatest of heights. May we soon see the day of “כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות” – as in the days when you went out of Mitzrayim, I will show you wonders.”

Saved BY A Snake

Rabbi Daniel Yarmush

The *Sforno (Shemos 7:3)* writes that the purpose of the first nine *makkos* was solely to give the Mitzrim a push to do *teshuvah*. Although Hashem knew, of course, that they would do nothing of the sort, He still gave them the opportunity and impetus to do so. The *Sforno* explains that Hashem wanted to show us, Klal Yisroel, how much He desires repentance. “להודיע שכל אלה יפעל קל עם גבר להשיבו.” He changed all different parts of nature just to get those wicked people to change their hearts and ways. In this way we can appreciate the fact that no matter how far we may fall *c”v*, Hashem is waiting hopefully, every minute, for our return.

Alex, a Russian *baal teshuva* learning in Ohr Sameach, once received a letter from his old friend back home, Boris Zlatovitch. Boris was writing to tell him that he was going to join Alex soon in Ohr Sameach. What caused this exciting development? He explained with an amazing story. As with so many of Alex’s old friends, Boris was a sworn Bolshevik conscripted in the army. His unit had been deployed to Afghanistan where they were sent to vanquish an uprising of rebels. They were stationed for a time on a mountain in the wilderness. One day, Boris chanced upon a large poisonous snake. He had learned that it is possible to make “friends” with such creatures and decided to try. He gave the snake some food, and indeed it swallowed it. He came back for a few days and found that snake each time. One day, it was announced that they would be moving to the next mountain over. Boris went to see his “friend” the last time. Suddenly the snake shot up, hissing menacingly. Boris knew not to run – he froze in place. He stood still, his heart pounding wildly and the snake stared at him. A full hour passed, then another. Eight long hours later, the snake dropped down and slithered away. Boris ran back to find that his unit had left long ago. Trekking towards the next mountain, he found a shocking sight! His entire unit had been slain by the rebels (*Hagadas Rav Shalom – Hallel*).

Times have changed, but Hashem has not. Hashem sent that snake to save Boris’ life. His physical life and his spiritual life. Boris got the message and returned home. If only we would realize how much Hashem longs for us to return to Him and do *teshuvah* for any wrong we may have done.

THE Secret Agent's STORY

Rabbi Chaim Tzvi Weg

Rabbi Shlomo Landau shared an extraordinary story that illustrates the depth of *hashgacha pratit*. One morning, a stranger appeared at the *vasikin minyan* in Stamford Hill, London. He *davened* with remarkable sincerity and focus. Naturally, the regulars were curious. One of the men approached him afterward and politely asked where he was from.

The man smiled but revealed very little. "I'm just a Yid from Eretz Yisrael," he said. Over time, the two began learning together after *davening*. The stranger was clearly very knowledgeable, yet he remained private about his past. Nearly a month went by like this until one morning his *chavrusa* could no longer contain his curiosity. "At least tell me your name," he asked. The man paused and then agreed. What followed was an unbelievable story.

"I'm in London now because my wife is very ill," he began quietly. "We came here to see a specialist. In Eretz Yisrael I always *daven vasikin*, so I searched for a *minyan* here as well."

He continued. "I actually grew up completely secular. At seventeen, I enlisted in the Israeli army. They quickly realized I wasn't suited for infantry service, so they offered me a position with the Israeli intelligence services." For years he underwent intense training. Languages. Surveillance. Tracking. Explosives. Counter-terror operations. "I eventually became one of their top agents."

Then he described one particular mission. He and another agent were sent to Zurich, Switzerland, to track a dangerous terrorist. Their orders were simple: follow the target, study his routine, and wait for the right opportunity.

After days of observation, they discovered the terrorist had one predictable moment each day when he was completely alone – when he went to eat dinner at a particular halal restaurant. They devised a plan. On a Friday night, they would ambush him as he exited the restaurant. Everything was prepared. But that afternoon something completely unexpected happened.

"That Friday afternoon," the man continued, "I suddenly had a craving for Israeli food." In

Zurich there was a small store selling kosher products and Israeli imports. He went in to buy something.

As he shopped, a *Chassidische Yid* approached him. "Erev Shabbos Shalom! Atah Yisraeli, nachon?" The agent immediately replied in perfect German. "I don't know what you're talking about." But the *Chassid* wasn't fooled. He kept speaking Hebrew, smiling warmly – as if to say, you can run, but you can't hide. Eventually the agent gave in. "Yes," he admitted. "I'm Israeli." The *Chassid* then asked the question that changed everything: "Where are you eating tonight for the Shabbos *seudah*?" "I'm not," the agent replied. "I'm not *Shomer Shabbos*." But the man would not take no for an answer. "Come to my house! My wife cooks incredible food. Homemade challah, dips, fish, chicken, kugel. The kids are adorable. When was the last time you had a real Shabbos meal?" The agent hesitated. Truthfully, he felt lonely. The warmth sounded appealing. Finally, he agreed – with one condition. "I must leave exactly at 7:30. I have an important meeting." "Of course," said the *Chassid*.

That night he arrived at the apartment. "It felt like I had stepped onto a different planet," the man told his *chavrusa*. The home glowed with the warmth of Shabbos. The smell of fresh *challah* and chicken filled the air. The children were dressed beautifully, their faces shining. They seated him in the place of honor. The children crowded around him, excited to meet the guest. They sang *Shalom Aleichem*. Then *Eishes Chayil*. Everything was explained to him patiently. "I was captivated," he said. "I had never experienced anything like it. The warmth, the singing, the joy... the food!" For the first time in years, he felt truly connected. He completely lost track of time.

Suddenly he glanced at his watch. 7:45. He jumped up in panic, ran out the door, and sped toward the meeting point. As he approached the area, he saw flashing lights. Police. Ambulances. Chaos. He soon discovered what had happened. Someone had tipped off the terrorists. Instead of the agents ambushing the terrorist, an ambush had been set for them. His partner had arrived on time. And he was killed. The agent stood there stunned. Had he arrived on schedule, he would have been standing right beside him. "The *zchus* of that Shabbos *seudah* saved my life," he said quietly.

After that night, he said, something inside him changed. "I couldn't go back to being the same person." The warmth of that Shabbos, and the realization that it had saved his life, stayed with him constantly. Eventually he left the secret service. He enrolled in a *ba'al teshuvah yeshiva* and began learning seriously about Torah and Shabbos. Years passed. He became fully observant. He married a *ba'alas teshuvah*, and today – *Baruch Hashem* – he has children and grandchildren learning Torah and living lives of *mitzvos*. "That's why I'm here in London now," he concluded softly. "My wife is undergoing treatments. We're hoping for a full recovery."

The *chavrusa* sat there in complete shock. The man noticed. "Is everything okay?" he asked. The *chavrusa* hesitated, then said: "Tell me... the place where you ate that Shabbos meal – was it an apartment?" "Yes." "Do you remember what it looked like?" "Very clearly." "Was there a clock on the wall... with three pictures above it?" "Yes!" "And do you remember a little boy sitting at the table?" "Yes..." The *chavrusa* looked at him and said: "Then look at me." The agent stared in disbelief. The little boy who had been sitting at that Shabbos table in Zurich... was now his *chavrusa* in London. The *Chassidische* host who had invited him to the *seudah* – was his *chavrusa's* father.

This story is filled with layers of meaning. First and foremost, the incredible *hashgacha pratit*. Over more than twenty years, Hashem orchestrated events so that the son of the man who unknowingly saved this agent's life would later become the person learning Torah with him during a difficult time in London. This is precisely the message we emphasize at the Pesach *Seder* – that Hashem guides every detail of our lives.

But there is another powerful lesson. The power of a Shabbos *seudah*. A warm Shabbos table – filled with singing, joy, meaning, good food, and genuine love – was powerful enough to transform a hardened intelligence agent and ultimately lead him back to *Yiddishkeit*. It reminds us of our responsibility.

At our *Seders*, Yom Tov meals, and Shabbos *seudos*, we should strive to create that same warmth and beauty for everyone present – especially our family and guests. Because sometimes a single Shabbos *seudah* can change a life. And sometimes, it can even save one.

חג כשר ושמח!